

De verrassende vondst van eikelmuisen in Rijswijk werd aangegrepen voor impuls aan instandhouding van de soort in Nederland. Foto Maurice La Haye (boven) en Jan Beekman (rechts)

Verhuizing van een populatie

Nieuw thuis voor de Rijswijkse eikelmuis

Eikelmuisen hebben een opvallend zwart masker, een forse pluimstaart, een bruingrijze vacht en een witte buik. In Nederland komen eikelmuisen van nature alleen voor in Zuid-Limburg en Zeeuws-Vlaanderen. In het najaar van 2016 werd echter een kleine populatie eikelmuisen ontdekt op een voormalig volkstuinencomplex in Rijswijk, dat moest wijken voor woningbouw. Uiteindelijk zijn 27 slapende eikelmuisen uit de tuinhuisjes tevoorschijn gekomen en opgevangen, maar wat moest er met deze dieren gebeuren? Rijswijk valt ver buiten het natuurlijke verspreidingsgebied van de soort, waardoor een verhuizing naar een ander gebied noodzakelijk was. Dankzij een unieke samenwerking van Arcadis, gemeente Rijswijk, GaiaZoo, provincie Limburg, Stichting Het Limburgs Landschap, Zoogdierverseniging en lokale vrijwilligers krijgen de Rijswijkse eikelmuisen een nieuwe kans.

Roos Kuiters, Maurice La Haye, Jan Beekman & Gerard Müskens

De eikelmuis (*Eliomys quercinus*) gaat in geheel Europa sterk achteruit.¹ De soort staat dan ook als 'Gevoelig' op de Europese Rode Lijst¹ en is in de afgelopen dertig jaar naar schatting verdwenen uit de helft van zijn oorspronkelijke areaal in Europa. Deze achteruitgang is ook in Nederland zichtbaar.² Zowel het aantal waarnemingen als het aantal leefgebieden van de eikelmuis is in Zuid-

Limburg sinds 1973 zeer sterk afgenomen. De soort kwam van oudsher voor in een vijftiental gebieden, maar in 2008 resteerde, voor zover bekend, nog maar één gebied, het Savelsbos. Op basis van de kleine populatie-omvang en de sterke achteruitgang is het dier als 'Ernstig Bedreigd' opgenomen in de Nederlandse Rode Lijst van Zoogdieren. De oorzaken van deze achteruitgang zijn divers,

maar hangen in ieder geval samen met een vershraling van het landschap, vooral het verdwijnen van rommelhoekjes, hagen en hoogstamfruitboomgaarden.

Meelifters Ieder jaar worden er enkele eikelmuisen buiten Zuid-Limburg gemeld die clandestien zijn meegelift met vakantiegangers uit Frankrijk of Duitsland. Dit voor-

jaar gebeurde dat nog in Staphorst. Eikelmuisen leven graag in de directe nabijheid van mensen, omdat hier altijd wel een lekker hapje te halen valt. Caravans hebben voldoende ruimtes om in weg te kruipen. De holle muren met zachte isolatie zijn ideaal om in te rusten of een nestje in te maken. Mogelijk zijn op deze manier de eikelmuisen op het volkstuintencomplex van Rijswijk terechtgekomen. Vervolgens hebben de dieren zich jarenlang kunnen voortplanten en zich kunnen verspreiden over het complex.

Plan van aanpak Bij Arcadis gingen de alarmbellen rinkelen toen een flink aantal individuen van deze zeldzame soort eind 2016 werd gevonden tijdens het afbreken van tuinhuisjes op het volkstuintencomplex in Rijswijk (zie figuur 2). De vondst was onverwachts, maar bood een unieke kans voor de instandhouding van deze bedreigde soort. Arcadis en de Zoogdiervereniging hebben na de vondst snel een verplaatsingsplan opgesteld. Het kortetermijndoel was om de dieren tijdelijk op te vangen en te proberen ze voor het voortplantingsseizoen 2017 weer in een nieuw leefgebied uitgezet te krijgen. Het langetermijndoel: het creëren van een extra populatie in Zuid-Limburg, met op termijn een effectieve populatiegrootte van minimaal 100 dieren binnen twintig jaar.³ In de maanden van opvang in GaiaZoo is een genetische analyse en een habitatgeschiktheidsanalyse uitgevoerd om potentieel geschikte leefgebieden in Zuid-Limburg te vinden. Al snel is een geschikt leefgebied gevonden in de omgeving van Bemelen, in beheer van Stichting Het Limburgs Landschap. In dit leefgebied zijn de eikelmuisen ook uitgezet.

Vrijlating In het voorjaar van 2017 startten de eikelmuisen bij GaiaZoo snel met de voortplanting. Vroeg in het voorjaar werden al enkele nestjes geboren. Toen alle vergunningen rond waren, konden maar liefst 44 eikelmuisen in vrijheid worden gesteld. In samenwerking met lokale vrijwilligers zijn de dieren vrijgelaten met behulp van nestkasten. Een maand voordat de eikelmuisen uitgezet zouden worden, zijn extra nestkasten geïntroduceerd in de eikelmuisverblijven. Op de dag van uitzetten zijn de toegangen van alle aanwezige kasten afgesloten en zijn de nestkasten met eikelmuisen getransporteerd naar de uitzetlocatie. De nestkasten zijn vervolgens bevestigd aan bomen in loofbos met dichte struwelen ondergroei. Rond zonsondergang zijn alle toegangen van de nestkasten ontsloten en konden de eikelmuisen op eigen initiatief hun nestkast verlaten. Iedere nestkast is opgehangen met

Impressie van het volkstuintencomplex voor de ontmanteling. Foto Nico de Koning / Arcadis

meerdere kasten in de buurt (4-5 kasten in een straal van 25 meter), waardoor er in de directe omgeving voldoende schuilplekken aanwezig zouden zijn. Op deze wijze was het niet nodig om de eikelmuisen te hanteren en was de stress en verstoring zo minimaal mogelijk.

Monitoring De vraag was natuurlijk of de vrijgelaten eikelmuisen zich zouden vestigen in hun nieuwe leefgebied. Om dit te achterhalen is monitoring opgestart. De aan- of afwezigheid van eikelmuisen is te monitoren door middel van nestkasten⁴ of inloopvallen⁵. In Vlaanderen wordt de monitoring d.m.v. nestkasten al jaren met succes gebruikt. Naast dat nestkasten onderkomen bieden, vormen ze tevens een hulpmiddel voor het detecteren van nieuwe populaties. In Nederland worden sinds 2012 met vaste regelmaat eikelmuisen gemonitord met de inloopvallen in het Savelsbos. Gevangen eikelmuisen worden voorzien van een transponder met een unieke code die bij vangst uitgelezen kan worden. Met deze methode kan de jaarlijkse populatiedynamica worden bijgehouden. Gedurende de monitoringsrondes in najaar 2017 en voorjaar 2018 zijn zowel uitgezette Rijswijkse eikelmuisen als verse nesten van eikelmuis aangetroffen, wat duidt op een succesvolle vestiging in het nieuwe leefgebied.

Vervolgstappen Op dit moment is de populatie in het nieuwe leefgebied nog klein en kwetsbaar. Om de kans op succes te vergroten is het belangrijk het leefgebied de komende jaren te verbeteren.

Dankzij subsidie van het Elisabeth Strouven Fonds, ondersteuning van de provincie Limburg en in samenwerking met lokale natuurbeheer- en vrijwilligersorganisaties worden de komende jaren diverse percelen ingericht. Hiermee worden eikelmuisstuintjes op de Bemelerberg ingericht en bosjes gesnoeid voor het bevorderen van ondergroei en dekking. Alle activiteiten kaderen in het aanstaande provinciale Beschermingsplan Eikelmuis.

Naar verwachting hebben de 'Rijswijkse eikelmuisen' inderdaad een nieuw thuis gevonden en is Nederland een tweede populatie eikelmuisen rijker.

Roos Kuiters is ecooloog bij Natuurinclusief en oud medewerker Zoogdiervereniging. Maurice La Haye werkt bij de Zoogdiervereniging. Jan Beekman werkt als Ecooloog/Senior adviseur bij Arcadis. Gerard Müskens is onderzoeker Dierecologie bij Wageningen Environmental Research.

Gerard Müskens, Minke Pluske (GaiaZoo), Roos Kuiters en vrijwilligers bij het uitzetten van de eikelmuisen. Foto Jan Beekman